

**පැරණි ස්තූපයන්හි ධාතුගර්භ නිර්මාණ තාක්ෂණය හා ඒ
ආශ්‍රිත ව හමුවන පුරාවස්තු පිළිබඳ අධ්‍යයනයක්
(තෝරාගත් විභාගස්ථාන කිහිපයක් ඇසුරින්)**

එන්.ටී.එස්. තිලකරත්න

අභයගිරි විභාග ව්‍යාපෘතිය, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, අනුරාධපුරය.

thusharisandya1990@gmail.com

ප්‍රමුඛ පද : ස්තූප, ධාතු ගර්භය, තෝපා වැව, පිදුරංගල

හැඳින්වීම

මහින්දාගමනයත් සමඟ ශ්‍රී ලංකාව තුළ සංස්කෘතික ප්‍රබෝධයක් ඇති වූ අතර ආගමික වශයෙන් වැදගත් විභාගස්ථාන ආශ්‍රිත ව කුඩා, මධ්‍යම සහ විශාල ප්‍රමාණයේ ස්තූප නිර්මාණය විය. ඒවායෙහි ධාතුව වහන්සේලා තැන්පත් කළ බැවින් ධාතු ගර්භයට වැදගත් ස්ථානයක් හිමිවේ. විවිධ මාධ්‍යයෙන් සහ ප්‍රමාණයන් අනුව ධාතු ගර්භ නිර්මාණය කර තිබෙන ආකාරය අධ්‍යයනය කිරීම පර්යේෂණයේ එක් අරමුණක් වේ. ස්තූප ප්‍රතිසංස්කරණයන්හි දී කංචුක එක් කිරීමත් ඒවායේ ධාතු ගර්භ නිර්මාණය කර කරඬු තැන්පත් කිරීමත් සිදු කර තිබෙන අතර ධාතු ගර්භ තුළ සිතුවම් නිර්මාණය පිළිබඳව ද විමසීමට ලක්කෙරේ.

ධාතු ගර්භ ආශ්‍රිත ව විවිධ ප්‍රමාණයෙන් සහ මාධ්‍යයෙන් කළ කරඬු සහ පූජනීය වස්තු හමු ව තිබේ. ස්තූපයන්හි හතරැස් කොටුව, ආයක, වාහල්කඩ, ඇත් පවුර ආශ්‍රිත ව ද මෙම ද්‍රව්‍ය හඳුනාගෙන ඇත. ධාතු

ගර්භය මත යන්ත්‍රගල් සහ මහමේරුව තැම්පත් කර තිබෙන අතර එම පුරාවස්තුවල නිර්මාණ තාක්ෂණය පිළිබඳ ව විමසීමට ලක් වේ. පැරණි ස්තූපයන්හි ධාතු ගර්භ නිර්මාණ තාක්ෂණය සහ ඒ ආශ්‍රිත ව හමු ව ඇති පුරාවස්තු මොනවාද යන ගැටලු මූලික කර ගනිමින් තොරතුරු විමර්ශනය කිරීම මෙහි දී සිදු වේ.

ක්‍රමවේදය

ධාතු ගර්භ නිර්මාණ තාක්ෂණය සහ ඒ ආශ්‍රිතව හමුව ඇති පුරාවස්තු පිළිබඳ අධ්‍යයනයේ දී සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර භාවිතය සහ ක්ෂේත්‍ර සමීක්ෂණය ඔස්සේ ඓතිහාසික මූලාශ්‍ර මෙන් ම නූතන සියවස්හි ප්‍රකාශයට පත් වූ ප්‍රකාශන හා අන්තර්ජාලය පරිශීලනය සහ ධාතු ගර්භ තුළහා ඒ ආශ්‍රිතව හමුවී තිබෙන කරඬු සහ පුරාවස්තූන් කෞතුකාගාර නිරීක්ෂණය යටතේ අධ්‍යයනය කෙරිණි. මෙහි දී සැලසුම් ලබාගැනීම, හඳුනාගත් දත්ත ඡායාරූපගත කිරීම සිදුවිය.

ධාතු ගර්භවල අභ්‍යන්තරය පරීක්ෂා කිරීමට නොහැකි වීමත් නිධන්

හොරුන්ගේ ග්‍රහනයට නතු වීමත් නිසා තොරතුරු ලබාගැනීමේ සීමා සහ ගැටළු ඇති විය. ශ්‍රී ලංකාව පුරා ඇති ස්තූපවලින් ධාතුගර්භ කරඬු සහ පූජා ද්‍රව්‍ය හමුවුවත් ඒ සියල්ල අධ්‍යයනය කිරීම අපහසු අතර තෝරාගත් පරිශ්‍ර කිහිපයක් ඇසුරින් ලබාගත් තොරතුරු මත මෙම අධ්‍යයනය සිදු කෙරේ.

ප්‍රතිඵල සහ සාකච්ඡාව

ස්තූප නිර්මාණයෙහි වැදගත් අංගයක් ලෙස ධාතු ගර්භය හැඳින්විය හැකිය. ධාතු ගර්භය හැඳින්වීම සඳහා “අණ්ඩ” (Divyavadana 1935:244) “උදර” (Thupavamsa 1935:244) “බුබුලාකාර” (සිංහල උපවංසය, 1926: 163) යන නම් භාවිතව තිබේ. ස්තූප ආශ්‍රිතව ධාතු ගර්භ එකක් හෝ කිහිපයක් පිහිටා ඇති බව පුරාවිද්‍යාත්මක පර්යේෂණ හරහා අනාවරණය වී ඇත.

රුවන්වැලි සෑය - ධාතු ගර්භය තුන්වැනි ජේසාව නිමවීමත් සමඟ ඒ මත ඉදිකළ බවත් රියන් අසුවක් විශාල හතරැස් හැඩයේ මේද වර්ණ ශෛලමය පුවරු හයක් යොදාගත් බවත් තුන්වැනි ජේසාවේ ගඩොළු මත එක් ශිලා පුවරුවක් තබා ඒ මත සතර පැත්තේ ශිලා පුවරු හතරක් එකිනෙකට සම්බන්ධ වන පරිදි තබා ධාතු ගර්භය තනාගත් බවත් ඉතිරි පුවරුව ධාතු ගර්භය තුළ පුරාවස්තු තැන්පත් කර වැසුම් පියනයක් ලෙස භාවිත කළ බව දැක් වේ (මහාවංශය, 30 පරි: 57-61 ගාථා).

සීගිරිය ස්තූපය - ධාතුගර්භ තුනකි (Archaeological Survey Of Ceylon Annual Report, 1910-11:68-70) මධ්‍ය ගර්භය තුළ යන්ත්‍ර ගලක් ද යටම ධාතු ගර්භය තුළ මහාමේරුව තැන්පත් කර තිබේ (Hocart, 1927:179). මධ්‍ය ධාතු ගර්භයේ බිත්ති හුණු බදාම ගා මට්ටම් නොකළුරළු ගල් පුවරු අල්ලා තිබේ. පහළින්ම පිහිටි ධාතු ගර්භය ගඩොළින් ආස්තර වූ හිස් සනයක් විය.

පඬුවස්තුවර ස්තූපය - ධාතු ගර්භ දෙකකි. පහළ ම ධාතු ගර්භය දිග අඩි 6 පළල අඩි 6 උස අතර බිත්ති හා පතුළ ගඩොළින් ඉදිකර පියස්ස සඳහා ගල් පුවරු යොදාගෙන ඇත. (පරණවිතාන 1995: 17).

තෝපාවැව ස්තූපය - ධාතු ගර්භ හයකි. ගල් පුවරුවලින් නිමවා තිබේ. මෙහි ඉහල ම ධාතුගර්භය මුදුන් ජේසාව මට්ටමෙන් වූ අතර යටම ධාතු ගර්භ තුන පොළව යට පාදම තුළ ඉදිකර තිබේ (පරණවිතාන 1995: 18-19).

දැදිගම කොටවෙහෙර - ප්‍රධාන ධාතු ගර්භ තුනක් හා පරිවාර ධාතුගර්භ හතරකි (පරණවිතාන 1995: 19).

මහියංගන ස්තූපය - ධාතු ගර්භය අඩි හතරේ හතරැස් කොටුවක් වූ අතර එය උසින් අඩි 3 අඟල් 9 ක් විය. මෙම ධාතු ගර්භය මධ්‍යයෙහි ගල් භාජනයක් විය (පරණවිතාන 2001: 177).

ගිරිබණ්ඩ ස්තූපය - ඉහල ධාතු ගර්භයේ බිම් සැලැස්ම අඩි දොළහකි. උස අඩි 8 අගල් 9 කි. එය ගල් ලැලි මගින් වසා තිබුණි. ධාතු ගර්භයේ අඩිය අගල් 7 ක් ගැඹුරු අඩි 1 ක් දිග හා පළල ඇති සතරැස් වළවල් විසි පහකට බෙදා තිබිණි (පරණවිතාන 2001: 65-66).

කිරිවෙහෙර ස්තූපය - ධාතු ගර්භ තුනකි. ගර්භය ගඩොළින් ඉදිකර තිබෙන අතර එහි කුඩා දිගැටි කපොලු නිර්මාණය කර තිබේ. දකුණෙන් හා වමෙන් අඩි 2 යි අගල් 2ක් පළල සතරැස් කාමර වූ අතර එහි සිව් දෙසින් උස අඩි 1 යි අගල් 6ක් වූ පතුලේ විශ්කම්භය අගල් 10ක් වූ කේතුකාකාර ගලක් විය (Archaeological Survey Of Ceylon Annual Report, 1911-12:89-90).

මාණාහරණ ස්තූපය - ධාතු ගර්භ දෙකකි. ගඩොළින් ඉදිකර තිබූ පළමු ගර්භය දිග මී.1.26 හා පළලමී.0.67 විය. ගර්භය වැසීම සඳහා ගල් පියන් දෙකක් යොදාගෙන තිබිණි. දෙවැනි ගර්භය දිගින් මී.1.5 පළල මී.1 හා උස මී.0.68 විය. බිත්තිවල ලාටු ආලේප කර තිබිණි (සෝමදේව 2013: 20-32).

පිදුරංගල ස්තූපය - බිත්තියෙන් ඉදිරියට පැත්තූ ගඩොළු කැටවලින් සාදා තිබේ(පරණවිතාන, 2001: 184).

මංජු ශ්‍රී වාස්තුවිද්‍යා ශාස්ත්‍රයෙහි විචිත්‍රවත් ලෙස ධාතු ගර්භ නිර්මාණය කළ අයුරු දක්වයි (මාරසිංහ, 1989: 54-60).ප්‍රධාන ධාතුගර්භවලට අමතරව

ගර්භයේ තැනින්තැන ධාතු හෝ පූජාවස්තු තැන්පත් කිරීමට කුඩා ගල් පුවරුවලින් කළධාතු ගර්භ හඳුනාගත හැකි ය.

පසුකාලීනවස්තුපයට එකතු කරන ලද කංචුක අතර ද ධාතු ගර්භ ඉදිකර කරඬු තැන්පත් කිරීමේ සම්ප්‍රදායක් පැවැත තිබේ. ස්තූපයේ එක් කොනක සිට මුල් ගර්භය වැසෙන පරිදි ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තේ සනත්වය වැඩිවන ලෙස කංචුක එක් කර තිබේ.

පුරාවස්තු තැන්පත් කිරීම සඳහා ධාතු ගර්භය මත යන්ත්‍ර ගල් තැන්පත් කරන අතර මහාමේරු පර්වතය සංකේතාත්මකව දක්වයි. ධාතු ගර්භය හා ඒ ආශ්‍රිතව හමුවී ඇති පුරාවස්තු පිළිබඳ අධ්‍යයනයේ දී කරඬු ප්‍රධාන වන අතර කරඬු එකක් හෝ ඊට වැඩි සංඛ්‍යාවක් තැන්පත් කිරීමේ අවකාශයක් පැවැතිණි. මැටි, ශිලා, ලෝහ, විදුරු වැනි මාධ්‍යයන්ගෙන් කුඩා, මධ්‍යම සහ විශාල ප්‍රමාණයේ කරඬු නිමවාඇති අතර කරඬු කිහිපයක් මධ්‍යයේ සර්වඥ ධාතු තැන්පත් කළඅවස්ථා ඇත(කුලතුංග, 2004: 23).

ස්තූපයන්හි වාහල්කඩ, ආයක, හතරැස් කොටුව, ඇත්පවුර ආදියෙහි කරඬු තැන්පත්කර තිබූ බවට සාධක හඳුනාගත හැකිය. ධාතු කරඬු සමඟ තැන්පත් කරණු ලබන අනෙකුත් පූජා භාණ්ඩ ලෙස බුද්ධ රූප, දේවරූප සහ ස්වස්තිකය වැනි මංගල සංකේත, නාග, හස්ති, අශ්ව, සිංහ සහ වෘෂභ රූප, මැණික්, කාසි, පබළු සහ ධර්මපාඨ හෝ ගුප්ත සූත්‍ර ඇතුළත්

ලෝහ තහඩු දැක්විය හැකි ය
(Archaeological Survey Of Ceylon
Annual Report, 1929:30-31).

ධාතුගර්භ ආශ්‍රිත ව බුදු සිරිත,
දේවරූප ආශ්‍රයෙන් නිර්මාණය වූ
සිතුවම් කලාවක් ද දැකගත හැකි වේ.
උදා: මහියංගනය, මිහින්තලය

පැරණි ස්තූප ආශ්‍රිත ව ධාතුගර්භ
නිර්මාණයට විශේෂ ස්ථානයක් හිමි වූ
අතර ශිලා, ගඩොළු මාධ්‍ය භාවිත
කරමින් විශිෂ්ට තාක්ෂණයක් ඔස්සේ
එය නිමවා ඇති බවත් ඒ ආශ්‍රිත ව
අලංකාර සිතුවම් නිර්මාණය වූ බවත්
පැහැදිලි වේ. එමෙන් ම ධාතු ගර්භ

හා ඒ ආශ්‍රිත ව ධාතු කරඬු සහ
පූජනීය වස්තු තැම්පත් කිරීම සිදු වූ
බව හමු වී ඇති සාධක අනුව සනාත
වේ.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

බුද්ධදත්ත හිමි, පොල්වත්තේ. සංස්.
(1959). මහාවංශය, ඇම්.ඩී.
ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ.
පරණවිතාන, සෙනරත්. (2001).
පුරාවිද්‍යා පර්යේෂණ, විසිදුණු
ප්‍රකාශන, බොරැස්ගමුව.

Archaeological Survey of Ceylon
Annual Reports. Government
Publication, Colombo.